

Bedankt voor het downloaden van dit artikel. De artikelen uit de (online)tijdschriften van Uitgeverij Boom zijn auteursrechtelijk beschermd. U kunt er natuurlijk uit citeren (voorzien van een bronvermelding) maar voor reproductie in welke vorm dan ook moet toestemming aan de uitgever worden gevraagd.

Boom

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikelen 16h t/m 16m Auteurswet 1912 jo. Besluit van 27 november 2002, Stb 575, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprorecht te Hoofddorp (postbus 3060, 2130 KB, www.reprorecht.nl) of contact op te nemen met de uitgever voor het treffen van een rechtstreekse regeling in de zin van art. 16l, vijfde lid, Auteurswet 1912.

Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot de Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten, postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.cedar.nl/pro).

No part of this book may be reproduced in any way whatsoever without the written permission of the publisher.

info@boomamsterdam.nl
www.boomuitgeversamsterdam.nl

Ontmoeting met de adolescent

Verslag van

Adolescentie [Gent, 12 februari 2014]

EVI VERBEKE

Wat kan de psychoanalyse ons bijleren over de adolescentie en wat kan zij betekenen voor de adolescent die zich tot haar richt, of, in de meeste gevallen, ernaartoe wordt gestuurd? Dit waren de vragen op de studiedag *Adolescentie*, georganiseerd door het vormingsinstituut Idesca en het Gezelschap voor Psychoanalyse en Psychotherapie (GPP), op 12 februari 2014 in het Geuzenhuis te Gent. Vier sprekers kwamen vertellen over hun werk in uiteenlopende settings. Ivo Van Nerum startte de studiedag. Vanuit een aantal concepten formuleerde hij hoe de agressie in de adolescentie beter begrepen kan worden. Van Nerum schetste dit aan de hand van het verminderde mentaliseren bij het ageren; maar ook via de mogelijke *developmental breakdown* die we in de adolescentie soms zien optreden. Het lichaam van de adolescent kan in sommige gevallen zeer overspoelend zijn, waardoor de adolescent zijn eigen lichaam zal aanvalen en het op verschillende manieren kan gaan gebruiken of laten gebruiken. Uiteindelijk belandt Van Nerum bij Winnicott, die de agressie beschouwt als een vorm van noodzakelijke groei. Op die manier komen we tot een klinisch bruikbaar en boeiend concept. Een kind moet de agressie kunnen doorstaan om te kunnen spelen. Agressie is een noodzakelijk element voor de identiteit. In de adolescentie zal deze agressie soms ook in de overdracht terecht komen en moe-

ten we die als analyticus kunnen doorstaan. De analyticus moet zich beschikbaar stellen als object dat deze destructie overleeft. Tot slot liet Van Nerum zien hoe projectieve testen, in het bijzonder de Thematic Apperception Test, interessant kunnen zijn om op een dynamische en relationele manier zicht te krijgen op bepaalde thema's.

Daarna leidde Marion Hendrickx ons binnen in de wereld van de horrorfilm en trakteerde het publiek op een aantal bekende filmfragmenten. Veel adolescenten kijken naar zulke films, maar Hendrickx laat zien dat er meer achter zit dan puur vermaak. De figuren uit horrorfilms zijn symbolische representaties die een lectruur bieden van de innerlijke leefwereld van de adolescent. Het is namelijk via de fantasie dat de adolescent leven geeft aan de psychische en fysische metamorfoses die hij ondergaat. Hendrickx distilleert er een aantal archetypische figuren uit (de vampier, het behekste huis, de weerwolf, de moordenaar en Frankenstein) die diverse fantasma's blootleggen. Zo toont ze het imago van de vampier, die bloed zuigt om onsterfelijk te kunnen zijn. Dit is het imago van het eeuwige kind en gaat terug op de act van het zuigen door de baby en de totale fusie van kind en moeder. De vampier leeft in een almachtspositie en ziet de ander niet als slachtoffer, waardoor er geen schuldgevoel is. Voor de adolescent is het een manier om opnieuw de kinderlijke almacht te fantaseren. Deze almacht kan echter nooit totaal zijn en moet doorbroken worden, wat hier wordt gesymboliseerd via de zon en het kruis in het hart. Deze metaforen kunnen gebruikt worden om in de therapie iets van het lijden in woorden te krijgen.

Na de middagpauze bracht Jean-Pierre Van Eeckhout een lezing over de manier waarop het verlangen zich in de adolescentie kan

manifesteren. De vraag ‘Wie ben ik voor de Ander?’ is een cruciale vraag in de vorming van het subject, wat Van Eeckhout toelichtte aan de hand van de dubbele spiegelopstelling van Lacan. Het is een vraag die vanaf het prille begin aanwezig is. Het kind valt in een taalbad en zal zichzelf daarin proberen te vinden vanuit de vraag: ‘Wat kan ik betekenen voor de Ander?’ Maar in de adolescentie komt er een hernieuwde en herwerkte belangstelling voor deze vraag. Er duikt een genitale drift op waarna alle grote vragen weer worden opgeroepen. Niet meer uitsluitend oedipaal, maar ook extra-oedipaal vanuit de *peer group*. Van Eeckhout beëindigde zijn lezing met een boeiende casus van een jongen van zeventien jaar met een symbiotische relatie met zijn moeder. De vader en grootmoeder waren gestorven, maar binnen het spreken en gedrag van de moeder nog volledig aanwezig. Zelfs al was iemand weg, dan nog kon die persoon dus zeer aanwezig zijn. De vraag was: wat betekent dit voor deze jongen? De jongen wilde de moeder op afstand houden maar vreesde dat wanneer hij haar tekort niet zou invullen zij zichzelf iets zou aandoen. In de verhouding met zijn moeder werd hij tot object van haar verlangen gereduceerd. Een mooi voorbeeld van hoe de verhouding tussen het tekort en het verlangen zich in de kliniek kan manifesteren.

Tom Verhaeghe besluit de studiedag met de mysterieus getitelde lezing *Kreeft op het menu*. Hij neemt ons mee door zijn klinisch werk met jongeren vanuit de theorie van Françoise Dolto. Deze analytica schreef op het einde van haar leven een boek, niet over maar voor adolescenten. Daarin geeft ze de jongeren uitleg over de adolescentie en een aantal tips. Verhaeghe gebruikt dit boek als leidraad voor zijn lezing en verknoopt het treffend met zijn eigen werk. Zo beschrijft hij op basis van Dolto het ‘kreeftencomplex’ in de adolescentie. Een kreeft verandert van schaal en in die tussenperiode heeft hij even geen schaal, waardoor hij zeer kwetsbaar is en er een zeker gevaar dreigt. De adolescent als een kreeft zonder schaal?

Ook Verhaeghe komt terug op de agressie waar Van Nerum het eerder over had. De agressie kan soms zeer plots komen en wordt in de therapie binnen het woord gebracht. Hij toont ons hoe je de analyse soms minder bedreigend kan maken voor bepaalde jongeren door er iets tussen te plaatsen: te gaan wandelen, eten meenemen naar de sessie, ... — oplossingen die jongeren vaak zelf aanreiken. Verhaeghe laat ons tot slot stilstaan bij het werk met jongeren met een mentale beperking. Hij laat mooi zien hoe deze jongeren lang zo dom niet zijn en ook een onbewuste hebben waarmee gewerkt kan worden.

De studiedag was boeiend en bracht voldoende diversiteit in sprekers, visie en klinische settings. Vooral klinische thema's stonden centraal, die dicht bij de praktijk aansluiten. Vanuit het publiek kwamen een aantal vragen over het werk met de ouders: een thema dat de sprekers tussen de lijnen door wel aanstipten, maar dat misschien onderbelicht werd op deze dag. Dries Roelandts besloot de dag door op te merken dat alle lezingen een pleidooi voor het luisteren inhielden en hoe je vanuit een primaire interesse jongeren aan het spreken kan krijgen. Inderdaad, alle sprekers kwamen tot een uitnodiging om de adolescent als subject te zien met een verhaal. Dixit Dolto: laat ons niet steeds praten over de adolescent maar vooral mét hem.

Eros voorbij Thanatos

Verslag van

Toxicomanie, overdracht en instelling
[Gent, 2 april 2014]

VIRGINIE DEBAERE

Therapeutisch werk met verslaafde personen is geen eenvoudige klus, daar zijn clinici het roerend over eens. In *Het onbehagen in de cultuur* gaf Freud (1930) een eenvoud-